

Stjórnarskrárbreytingin á Íslandi - Byggja Íslendingar samþykki sitt á röngum hugmyndum (1903)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti af raksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

Stjórnarskrárbreytingin á Íslandi.

Byggja Íslendingar samþykki sitt á
röngum hugmyndum?

Því miður hafa dönsk blöð ekki átt kost á að kynna sér til hlýtar hvernig ástatt er með frumvarp stjórnarinnar til breytingar á stjórnarskrá Íslands, sem samþykkt var á síðasta alþingi. Oss Dönum getur þó engan vegin verið sama um, hvort móttökurnar, sem þetta frumvarp hefur fengið, eru byggðar á almenntri ánægju meðal Íslendinga sjálfra, eða hvort þær nýjungar, sem frumvarpið fer fram á, miða í rauninni til hags og heilla fyrir ríkið og landið.

Það þarf ekki að líta nema lauslega á hina löngu stjórnarskrárbaráttu Íslendinga til að sjá það, að það er eitt aðalatriði, sem gengur eins og rauður þráður í gegn um þessa baráttu, frá þeim tíma að endurskoðun stjórnarskr. 1874 fyrst var hreyft á alþingi, og það er krafan um algerðan aðskilnað á sérmálum Íslands og löggjafar- og stjórnsmálum Danmerkur.

Það geta nú verið skiftar skoðanir um hvort þessi krafa frá Íslands hálfu sé heppileg eða ekki. Danska stjórnin hefur jafnvel haldið því fram, að þessar sjálfstæðiskröfur færu í bága við ríkisheildina. Hér er ekki ástæða til að fara frekar út í það mál, þótt það hinsvegar virðist nokkuð langt farið hjá Dönum, að ætla, að ekki sé hægt að láta það eftir Íslendingum, að taka ráðgjafa þeirra út úr ríkisráðinu án þess að hreyfa nokkuð við ríkisheildinni.

Staða Ísland í ríkinu frá fornu fari er svo einkennileg, að full ástæða er til að taka sérstakt tillit til hennar í stjórnarlögum landsins, eða hefur danska stjórnin á sínum tíma viðurkennt þetta með lögunum um stöðu Íslands í ríkinu 1871 og stjórnarskránni 1874. Þess má hér einnig geta, að víðsvegar um hinn mentaða heim eru dæmin deginum ljósari til að sanna það, að fyrirkomulag einsog það, sem Íslendingar fara fram á, getur vel staðist án þess að skerða ríkisheildina.

En sem sagt, hér liggur ekki fyrir að gera út um þetta efni, heldur hitt, hvort það sé heppilegt að fá enda bundinn á þessa löngu þrætu milli Íslendinga annars vegar og stjórnarinnar hins vegar með samþykki frá alþingis hálfu, sem má skoða eins og fullkomna uppgjöf á kröfunum um sérstöðu í ríkinu, en þessu sam-

þykki sé þó um leið þannig háttað, að það sé byggt á *algerlega röngum hugmyndum um þýðingu samþyktarinnar, að því er Íslendinga snertir.*

Það má sem sé ganga að því vísu, að þegar Íslendingar innan skams sjá það, að þeir í raun og veru hafa bundið sig, þar sem þeir þóttust vera að losa sig, þá mun brátt koma óþægilegur afturkippur í málið, sem getur haft mjög óheppilegar afleiðingar í för með sér, bæði fyrir Dani og Íslendinga. Og að það í raun og veru sé tilfellið, að löggjafarvaldið á Íslandi með samþykt á stjórnarfrumvarpinu falli algerlega frá þeim kröfum um sérstöðu í ríkinu, sem Íslendingar hingað til hafa haldið svo fast fram, það sést ljóst og greinilega af ákvæðum frumvarpsins sjálfs.

Vér viljum skjóta hér inn nokkrum athugasemdum til skýringar málinu. Einsog flestum mun kunnugt, myndaði háskólakennari dr. V. Guðmundsson fyrir nokkrum árum flokk á Íslandi, sem fylkti sér utan um frumvarp til stjórnlagabreytingar á Íslandi, sem hann kom fram með. Þetta frumvarp fór aðallega fram á nánara samband milli alþingis og Íslandsráðgjafans, meðal annars með því að ákveða, að hann ætti eingöngu að fjalla um íslenskt mál (en ekki jafnframt að gegna dönskum ráðgjafastörfum, eins og nú á sér stað), að hann

ætti að skilja og tala íslenzka tungu, og að hann ætti að mæta á alþingi. En meiri hluti landsmanna hélt því fram, að þetta frumvarp væri ófullnægjandi, þar sem ekki væri beint ákveðið, að ráðgjafinn skyldi vera óháður ríkisráðinu í sémálum Íslands. Þetta var í augum Íslendinga óhjákvæmilegt skilyrði fyrir því, að þeir gætu gengið að stjórnarskrárbreytingunni.

En þótt undarlegt megi virðast hefur nú mótflokkur dr. V. Guðmundssonar, sem einmitt komst í meiri hluta við að halda fram þessu skilyrði, í einu hljóði samþykkt frumvarp frá hinni núverandi stjórn, sem tekur það fram með hreinum og berum orðum, að sémál Íslands skuli framvegis borin upp í ríkisráðinu. Ástæðan til þessarar samþykktar er ekki sú, að meiri hluti sé á því að falla frá sínum fyrri kröfum viðvíkjandi ríkisráðssetunni. Hún er alt önnur. Þegar frumvarp stjórnarinnar var lagt fyrir alþingi, var freistað að láta það líta þannig út, eins og hinn fyrirhugaði Íslands ráðgjafi yrði óháður hinum ráðgjöfnum í ríkinu. Og að Íslendingar hafi gengið inn á frumvarpið undir þessu yfirskini, sést greinilega á ótvíræðum orðum margra merkra manna á Íslandi, sem hafa átt þátt í að samþykkja þessa svo nefndu viðurkenningu á sjálfstæðiskröfum Íslendinga.

Það má nú heita næsta merkilegt, að t. d. lærðir lögfræðingar, sem eiga sæti á alþingi, skuli hafa getað ímyndað sér, að nokkur einstakur ráðgjafi í ríkisráðinu gæti haft þar nokkra löglega sérstöðu, eða verið óháður hinum ráðgjöfunum í nokkru máli, sem þar er tekið til meðferðar. Til þess að lögleiða slíka sérstöðu þarf grundvallarlagabreytingu, en grundvallarlögunum getur íslenzka löggjafarvaldið ekki breytt. Það er því hrein og bein villuhugmynd, sem alþingi hefur bygt framkomu sína á í stjórnarskrármálinu, þótt undarlegt megi virðast. Þó skal það tekið fram, að efri deild alþingis bygði samþykki sitt á því beina skilyrði, að Íslendingar væru óháðir í sérmálunum framvegis, og þetta skilyrði virðist benda á, að efrideildin hafi þó að minsta kosti gert sér grein fyrir því, að gera þyrfti sérstakar breytingar á ríkisskipuninni til að veita íslenzka ráðgjafanum sérstöðu innan ríkisráðsins.

Hin núverandi stjórn hefur haft nægilegt tækifæri til að sannfærast um, að samþykki Íslendinga er bygt á röngum hugmyndum. Það hlýtur öllum að vera ljóst, að íslenzka ráðaneytinu er það fullkunnugt, að meðan grundvallarlögin eru óbreytt og meðan íslenzk mál eru borin upp í ríkisráðinu, þá getur þetta ráðaneyti ekki haft neina sérstöðu eða verið neitt

sjálfstæðara og óháðara, en hin ráðaneytin innbyrðis. En hitt er ráðaneytinu einnig fullkunnugt, að samþykki Íslendinga til stjórnarskrár-breytingarinnar er þó einmitt beinlínis byggt á þeirri von og vissu, að slík sérstaða geti samrýmt við þær reglur fyrir meðferð málanna, sem nú eru gildandi í ríkisráðinu. Aðalatriðið er því þetta, hvort vér Danir getum gert oss ánægða með þessar ráðstafanir, sem Hr. Alberti hefur gert til að binda enda á stjórnarskrármálið, eða ekki.

Þegar lítið er til lands- og þjóðarháttá á Íslandi og um leið tekið tillit til hinnar fornu tungu þjóðarinnar, þá er það varlega gerandi að slá hispurslaust stryki yfir þau sérréttindi, sem búið er að nokkru leyti að viðurkenna og tryggja Íslendingum innan alríkisheildarinnar. Alveg laust við þann skoðanamun, sem ræðir um það, hvort hægt sé að taka Íslandsráðgjafann út úr ríkisráðinu eða ekki, þá hlýtur það, eins og nú standa sakir á Íslandi, að *vera mjög varhugavert að svifta Íslendinga allri von um sjálfstæðan þroska innan þeirra takmarka*, sem ríkisheildin krefur að ákveðin verði um leið og fullnaðarskipun er gerð um sérmálin. Vér Danir getum ekki annars óskað en að efla sem mest framfarir landsins til hags og heilla fyrir íslenzku þjóðina og fyrir ríkið í heild sinni, og þegar nú nýir tímar fara í hönd á Íslandi,

Þessu viðáttumikla landi með öllum hinum mikilvægu hlutverkum er liggja þar, fyrir bygginni og dugandi stjórn — þá verða vonir og óskir Íslendinga sjálfra um varðveislu á þeirra eigin þjóðlegu stofnunum og sérstaklegu högum án alls efa að teljast ómetanlega mikils virði fyrir velferð landsins.

Hefðu Íslendingar gert sér ljósa grein fyrir, að þessi samþykkt þeirra á hinni svo nefndu stjórnarbót er ekkert annað en hrein og bein innlimun sérmálanna í ríkisráðið, þá hefðu Danir mátt skoða þetta sem trygg endalok hinnar löngu stjórnarskrárdeilu. *En að taka á móti því, að bræður vorir á Íslandi afsali sér sínum fornu kröfum undir röngum hugmyndum eða villandi yfirskini, það virðist oss ekki álitlegt.* Ísland er ekki tekið með herskildi og það getur ekki verið um það að ræða að undiroka þjóðina. Þeir af Dönum, sem ekki hafa getað fallist á framkomu Íslendinga í stjórnarskrármálinu að undanfögnu, geta ekki annars óskað en að fá þann enda bundinn á málið, að Íslendingar sjálfir viðurkenni, að það sé heppilegra fyrir þá að jafna deiluna með því að leggja sérmálin skilyrðislaust undir ríkisráðið.

Verði frv. aftur samþykkt óbreytt á næsta þingi, þá er það þar með orðið að lögum. Og þegar Íslendingar svo vakna upp af villuhugmynd sinni um pólitískt sjálfstæði, sem þeir

ætla að felist í þessu nýja frumvarpi, þá er óhætt að spá því, að óánægjan meðal þeirra verði enn þá megnari en hingað til. Og hin núverandi stjórn verður að bera ábyrgðina fyrir þær skaðlegu afleiðingar, sem af því kunna að spretta.

Það er tími til kominn fyrir Dani að fara að kynna sér betur en hingað til málefni Íslands, svo þeir geti myndað sér sjálfstæða skoðun um það, hvort aðferð stjórnarinnar í þessu máli og öðrum íslenskum stórmálum horfir í sannleika til sameiginlegrar velferðar fyrir Dani og Íslendinga.

(Þessi ritgerð er ritstjórnargrein í danska blaðinu „Vort Land“, 29 apríl 1903.)

